

Hindi Urdu for Health

The Practice of Medicine in Hindi and Urdu

repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/64261

Hindi Urdu Flagship | South Asia Institute | Department of Asian Studies | The University of Texas at Austin

---

Unani Diagnosis

Like Ayurveda, Unani medicine also relies heavily on examination of the pulse for diagnostic purposes. But here, in addition to the three humours enunciated for Ayurveda, there exists an additional fourth one. These are: Dam (blood), Balgham (phlegm), Safra (yellow bile) and Sauda (black bile). It is the imbalance amongst these four humours that causes disease. Students will get a good glimpse of how Unani doctors interact with their patients and diagnose with the help of pulse examination in these video clips.

COMPARISON & DIAGNOSIS

Video URI: hdl.handle.net/2152/65744

Contents:

Hindi Transcription	2
Hindi Vocabulary	3
Hindi Questions	4
Urdu Transcription.....	6
Urdu Vocabulary	8
Urdu Questions	10

Hindi Transcription

ये बतायें कि आप, अगर आप कम्पैरिज़न करें... हूं... अगर आप देखें, तो यूनानी दवाओं का जो इलाज है... जी... और जो बाकी, जो पैथियां हैं... जी... उनमें क्या फर्क आपको नज़र आता है? यूनानी पैथी में और ऐलोपैथिक और दूसरी... यूनानी पैथी जो है वो नैचुरल है, मिजाज के मुताबिक है... समझे ना... और इनका कोई साईड इफैक्ट, रियैक्शन नहीं है... लेकिन ऐलोपैथिक में जो है, एक, उनकी दवायें जो हैं, जरा सा भी उसमें अगर कमी बेशी हो तो उनका साईड इफैक्ट और रियैक्शन भी बहुत है, उनके नुकसान भी बहुत हैं... दूसरे, वो दवायें बहुत, उससे, पूरी टैस्टिंग के बाद ही दे पाते हैं, वो बगैर टैस्ट, रपोर्टों पे, एक्सरे और लैबोरेट्री टैस्ट और जो टैस्ट होते हैं, लैबोरेट्री टैस्ट, बगैर उसके वो दवाओं को तजबीर नहीं कर सकते हैं जबकि हमारी जो है वो नब्ज़ देखकर ही, नब्ज़ की रफ्तार से ही पता चल जाता है और मरीज की हालत देख के, कि इसको क्या तकलीफ है और कौन सी दवा इसको सूट करेगी... क्या चीजें, जैसे आप कहते हैं कि आप नब्ज़ देख के बता देते हैं... जी, जी-जी... अंदर क्या... जी, जी, जी... कमियां हैं... जी, जी, जी... और क्या प्रॉबलम्स हैं... जी-जी... तो वो तरीका क्या होता है? आप जो वो यूनानी में आप अल्फाज इस्तेमाल करते हैं... जी, जी, जी, जी... हां-हां... वो क्या होते हैं? आप क्या देखते हैं, नब्ज़ को? हां-हां... मतलब ये है कि नब्ज़ जो है, खून का जो एक दौरान जो है, उसकी एक रफ्तार नार्मल जो होती है... जी... नार्मल जो होती है, वो 72 होती है पर मिनट, उसके अनुसार... तो उसके अंदर जो खाली पेट जो होती है, वो नार्मल पोज़ीशन में, जो हम देखते हैं, उसके अंदर जो कमी-बेशी आती है, के बढ़ गई है, कम हो गई है, नहीं हो गई है, उससे हो जाता है... यही तजुर्बा है देखने का, उससे अंदाजा हो जाता है कि अब मर्ज कहां है... तो पेट की बीमारी है, उसको ब्लड प्रेशर हाई है या सर दर्द है, नजला है, क्या है... नहीं मैं ये... और फीवर वगैरह भी उसको हाथ देख के पता लग जाता है, फीवर कितना है... नहीं मैं ये जानना चाह रहा था कि जैसे आयुर्वेद में कहते हैं कि दो-तीन चीजें... हां, वात, पित, कफ, जिसे बोलते हैं... जी, वात, पित, कफ की बात... वो ही हमारे हैं... आपकी तरफ क्या होता है? हां, हम भी, हमारा भी वही है... वात, पित, कफ कहते हैं, हमारे जो है, सौदा, सफरा, बलगम है... ये तीन चीजें हैं... क्या हुआ? लाईट... हां लाईट... ये मैं सवाल दुबारा करूंगा... यही मैं पूछना चाह रहा था आपसे... जी, जी, जी... जानना चाह रहा था कि... जी... क्या चीजें हैं जो आप... आपकी, आपकी कैटेगरी क्या होती है कि आप... हूं, हूं... जैसे वात, पित, कफ होता है... हां, वात, पित कफ होता है... आपकी तरफ क्या है? हमारे यहां सौदा, सफरा, बलगम... ये तीन हैं मिजाज के... तो ये क्या हैं? हां-हां... सौदा क्या है? सफरा क्या है और बलगम क्या है? हां ये बता रहे हैं... ये बतायें आप? सौदा, ये गैस जब बढ़ जाती है तो खून के अंदर जो है हिदत और तब्बत बढ़ती है, उससे एलर्जी वगैरह, दूसरी बीमारी हो जाती है, खाज-खुजली... सफरा का जोर हो जाता है, वो बढ़ जाता है तो दूसरी चीजें कम होती हैं... तो उसका लीवर पे और मैदे पे असर पड़ता है, जिससे आदमी को खाना हज़म नहीं होता, भूख मर जाती है, उल्टियां हो जाती हैं... और बलगमी मिजाज जो है, जब वो बढ़ जाता है तो उससे नज़ला, जुखाम और बलगम बनता है, सर में दर्द और उसके इन्फैक्शन से जो है, फीवर वगैरह हो जाता है... एक चीज और पूछना चाह रहा था कि जैसे आयुर्वेद में... हूं... जी... ईलाज जब करते हैं... जी... एक नब्ज़ को पकड़ के... जी... के करते हैं... आप दोनों तरफ पकड़ते हैं... आप दोनों हाथ पकड़ते हैं... हूं... दोनों हाथ पकड़ते हैं... वो क्यूं? फर्क क्या है? वो दोनों की उसमें फर्क है... दोनों का मिलाया जाता है कि इसमें कितना है... उनका कम्पैरिज़न न किया जाता है, बैलेंस किया जाता है, कितना है... जी...

Hindi Vocabulary

Unani medicine treatment	यूनानी दवाओं का जो इलाज
Difference	फर्क
Unanipathy	यूनानी पैथी
According to the mood	मिजाज के मुताबिक है
Minor faults	कमी बेशी
Damage, loss, harm	नुकसान
	तजबीर
Check the pulse	नब्ज़ देखकर ही
Pulse rate	नब्ज़ की रफ्तार से ही
See the patient's condition	मरीज की हालत देख के
Trouble	तकलीफ
Medication, drug, medicine	दवा
Words	अल्फाज
Pulse	नब्ज़
Flow of blood	खून का जो एक दौरान जो है
Speed	रफ्तार
Empty stomach	खाली पेट
Has increased	बढ़ गई है
Has decreased	कम हो गई है
Has not become	नहीं हो गई है
Disease	मर्ज
Upset stomach	पेट की बीमारी
Headache	सर दर्द
Cold	नजला
Look at the hand	हाथ देख के
Ayurveda	आयुर्वेद
Air	वात
Bile	पित
Phelgm	कफ
Deal, transaction	सौदा

	सफरा
Phlegm	बलगम
Mood	मिजाज
	हिद्दत
	तब्बत
Disease, illness	बीमारी
Eczema	खाज-खुजली
	मैदे पे असर
Food is not digested	खाना हज़म नहीं होता
Appetite is gone, no appetite	भूख मर जाती है
Become nauseous	उल्टियां हो जाती हैं
Cold	नज़ला
Cold	जुखाम
Headache	सर में दर्द
Take the pulse	एक नब्ज को पकड़ के
Take both ways	दोनों तरफ पकड़ते हैं
Hold both hands	दोनों हाथ पकड़ते हैं

Hindi Questions

यूनानी पैथी में किस को देख कर मरीज़ की हालत पता लग सकता है?

- 1 एक्स रे
- 2 लैबोरेटरी टेस्ट
- 3 नब्ज
- 4 अल्ट्रासाउंड

यूनानी पैथी में कौन सा मिजाज़ नहीं होता है

- 1 सौदा
- 2 सफ़रा
- 3 दर्द
- 4 बलगम

बलगमी मिजाज़ में क्या नहीं होता है?

- 1 नज़ला
- 2 सर में दर्द
- 3 भूख बहुत लगती है
- 4 बुखार

Urdu Transcription

یہ بتائیں کہ آپ، اگر آپ کمپیرسن کریں۔۔۔ ہوں۔۔۔ اگر آپ دیکھیں، تو یونانی دواؤں کا جو علاج ہے۔۔۔

جی۔۔۔

اور جو باقی، جو پیتھیاں ہیں۔۔۔

جی۔۔۔

ان میں کیا فرق آپ کو نظر آتا ہے؟

یونانی پیتھی میں اور ایلوپیتھک اور دوسری۔۔۔ یونانی پیتھی جو ہے وہ نیچرل ہے، مزاج کے مطابق ہے۔۔۔ سمجھے نا۔۔۔ اور ان کا کوئی سائنڈ اٹیکٹ، رئیکشن نہیں ہے۔۔۔ لیکن ایلوپیتھک میں جو ہے، ایک، ان کی دوائیں جو ہیں، ذرا سا بھی اس میں اگر کمی بیشی ہو تو ان کا سائنڈ اٹیکٹ اور رئیکشن بھی بہت ہے، ان کے نقصان بھی بہت ہیں۔۔۔ دوسرے، وہ دوائیں بہت، اس سے، پوری ٹیسٹنگ کے بعد ہی دے پاتے ہیں، وہ بغیر ٹیسٹ، رپورٹ پہ، ایکس رے اور لیبرٹوری ٹیسٹ اور جو ٹیسٹ ہوتے ہیں، لیبرٹوری ٹیسٹ، بغیر اس کے وہ دواؤں کو تجویز نہیں کر سکتے ہیں جب کہ ہماری جو ہے وہ نبض دیکھ کر ہی، نبض کی رفتار سے ہی پتا چل جاتا ہے اور مریض کی حالت دیکھ کے، کہ اس کو کیا تکلیف ہے اور کوئی سی دوا اس کو سوٹ کریگی۔۔۔

کیا چیزیں، جیسے آپ کہتے ہیں کہ آپ نبض دیکھ کے بتا دیتے ہیں۔۔۔

جی، جی جی۔۔۔

اندر کیا۔۔۔ جی، جی، جی۔۔۔

کمیاں ہیں۔۔۔

جی، جی، جی۔۔۔

اور کیا پرابلم ہیں۔۔۔

جی، جی۔۔۔

تو وہ طریقہ کیا ہوتا ہے؟ آپ جو وہ آپ کے یونانی میں جو آپ الفاظ استعمال کرتے ہیں۔۔۔

جی، جی، جی۔۔۔ ہاں، ہاں۔۔۔

وہ کیا ہوتے ہیں؟ آپ کیا دیکھتے ہیں، نبض کو؟

ہاں۔۔۔ مطلب یہ ہے کہ نبض جو ہے، خون کا جو ایک دوران جو ہے، اس کی ایک رفتار نارمل جو ہوتی ہے۔۔۔

جی۔۔۔ نارمل جو ہوتی ہے، وہ ۷۲ ہوتی ہے پر منٹ، اس کے انوسار۔۔۔ تو اس کے اندر جو خالی پیٹ جو ہوتی ہے، وہ نارمل پوزیشن میں، جو ہم دیکھتے ہیں، اس کے اندر جو کمی بیشی آتی ہے، کم بڑھ گئی ہے، کم ہو گئی ہے، نہیں ہو گئی ہے، اس سے ہو جاتا ہے۔۔۔ یہی تجربہ ہے دیکھنے کا، اس سے اندازہ ہو جاتا ہے کہ اب مرض کہاں ہے۔۔۔ تو پیٹ کی بیماری ہے، اس کو بلڈ پریشر ہے یا سر درد ہے، نزلہ ہے، کیا ہے۔۔۔

نہیں میں یہ۔۔۔

اور فیور وغیرہ بھی اس کو ہاتھ دیکھ کے پتا لگ جاتا ہے۔۔۔ فیور کتنا ہے۔۔۔

نہیں میں یہ جاننا چاہ رہا تھا کہ جیسے آیورود میں کہتے ہیں کہ وہ تین چیزیں۔۔۔

ہاں، وات، پت، کف، جسے بولتے ہیں۔۔۔

جی، وات، پت، کف کی بات۔۔۔ وہ ہی ہمارے ہیں۔۔۔ آپ کی طرف کیا ہوتا ہے؟

ہاں، ہم بھی، ہمارا بھی وہی ہے۔۔۔ وات، پت، کف کہتے ہیں، ہمارے جو ہے، سودا، صفرا، بلغم ہے۔۔۔ یہ تین ہیں۔۔۔

کیا ہوا؟ لائٹ۔۔۔ ہاں لائٹ۔۔۔

یہ میں سوال دوبارہ کرونگا۔۔۔ یہی میں پوچھنا چاہ رہا تھا آپ سے۔۔۔

جی، جی، جی۔۔۔

جاننا چاہ رہا تھا کہ۔۔۔

جی۔۔۔

کیا چیزیں ہیں جو آپ۔۔۔ آپ کی، آپ کی کیٹیگری کیا ہوتی ہے کی آپ۔۔۔

ہوں، ہوں۔۔۔

جیسے وات، پت، کف ہوتا ہے۔۔۔

ہاں، وات، پت کف ہوتا ہے۔۔۔

آپ کی طرف کیا ہے؟

ہمارے یہاں سودا، صفرا، بلغم۔۔۔ یہ تین ہیں مزاج کے۔۔۔

تو یہ کیا ہیں؟

ہاں، ہاں۔۔۔

سودا کیا ہے؟ سفرا کیا ہے اور بلغم کیا ہے؟ ہاں یہ بتا رہے ہیں۔۔۔ یہ بتائیں آپ؟

سودا گیز جب بڑھ جاتی ہے تو خون کے اندر جو ہے ہڈت اور تبت بڑھتی ہے، اس سے ایلرجی وغیرہ، دوسری بیماری ہو جاتی ہے، کھاج کھجلی۔۔۔ سفرا کا زور ہو جاتا ہے، وہ بڑھ جاتا ہے تو دوسری چیزیں کم ہوتی ہیں۔۔۔ تو اس کا لیور پہ اور میدے پہ اثر پڑتا ہے، جس سے آدمی کو کھانا ہضم نہیں ہوتا، بھوک مر جاتی ہے، التیاں ہو جاتی ہیں۔۔۔ اور بلغمی مزاج جو ہے، جب وہ بڑھ جاتا ہے تو اس سے نزلہ، زکام اور بلغم بنتا ہے، سر میں درد اور اس کے انفیکشن سے جو ہے، وہ فیور وغیرہ ہو جاتا ہے۔۔۔

ایک چیز اور پوچھنا چاہ رہا تھا کہ جیسے ایورویڈ میں۔۔۔

ہوں۔۔۔ جی۔۔۔

علاج جب کرتے ہیں۔۔۔

جی۔۔۔

ایک نبض کو پکڑ کے۔۔۔

جی۔۔۔

کے کرتے ہیں۔۔۔ آپ دونوں طرف پکڑتے ہیں۔۔۔ آپ دونوں ہاتھ پکڑتے ہیں۔۔۔

ہوں۔۔۔ دونوں ہاتھ پکڑتے ہیں۔۔۔

وہ کیوں؟ فرق کیا ہے؟

وہ دونوں کی اس میں فرق ہے۔۔۔ دونوں کا ملایا جاتا ہے کہ اس میں کتنا ہے۔۔۔ اس کا کمپیرسن کیا جاتا ہے، بیلینس کیا جاتا ہے، کتنا ہے۔۔۔ جی۔۔۔

Urdu Vocabulary

Unani medicine treatment	یونانی دواؤں کا جو علاج
Difference	فرق
Unanipathy	یونانی پیتھی
According to the mood	مزاج کے مطابق ہے
Minor faults	کمی بیشی
Damage, loss, harm	نقصان
	تجویز

Check the pulse	نبض دیکھ کر ہی
Pulse rate	نبض کی رفتار سے ہی
See the patient's condition	مریض کی حالت دیکھ کے
Trouble	تکلیف
Medication, drug, medicine	دوا
Words	الفاظ
Pulse	نبض
Flow of blood	خون کا جو ایک دوران جو ہے
Speed	رفتار
Empty stomach	خالی پیٹ
Has increased	بڑھ گئی ہے
Has decreased	کم ہو گئی ہے
Has not become	نہیں ہو گئی ہے
Disease	مرض
Upset stomach	پیٹ کی بیماری
Headache	سر درد
Cold	نزلہ
Look at the hand	ہاتھ دیکھ کے
Ayurveda	آیوروید
Air	وات
Bile	پت
Phelgm	کف
Black bile	سودا
	صفرا
Phlegm	بلغم
Mood	مزاج
	ہدّت
	تبت
Disease, illness	بیماری
Eczema	کھاج کھجلی
	میدے پہ اثر
Food is not digested	کھانا ہضم نہیں ہوتا

Appetite is gone, no appetite	بھوک مر جاتی ہے
Become nauseous	الٹیاں ہو جاتی ہیں
Cold	نزلہ
Cold	زکام
Headache	سر میں درد
Take the pulse	ایک نبض کو پڑک کے
Take both ways	دونوں طرف پکڑتے ہیں
Hold both hands	دونوں ہاتھ پکڑتے ہیں

Urdu Questions

یونانی پیتھی میں کس کو دیکھ کر مریض کی حالت پتہ لگ جاتی ہے؟

- 1 ایکس رے
- 2 لیبرٹوری ٹیسٹ
- 3 نبض
- 4 الٹراساؤنڈ

یونانی پیتھی میں کونسا مزاج نہیں ہوتا ہے؟

- 1 سودا
- 2 صفرا
- 3 درد
- 4 بلغم

بلغمی مزاج میں کیا نہیں ہوتا ہے؟

- 1 نزلہ
- 2 سر میں درد
- 3 بھوک بہت لگتی ہے
- 4 بخار